

Kopecký, Milan

Paralipomena

In: Kopecký, Milan. *Literární dílo Mikuláše Konáče z Hodiškova : příspěvky k poznání české literatury v období renesance*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, pp. 175-183

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119206>

Access Date: 29. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PARALIPOMENA

Z Konáčovy tiskárny vyšlo několik děl, která se vymykají z tematických okruhů, jimiž jsme se dosud zabývali. Některé z těchto prací byly už odbornou literaturou studovány, jiné jsou jen okrajového významu (určité tisky jsou z literárněhistorického hlediska vůbec nepodstatné). Tato díla lze rozdělit asi do čtyř skupin: do první patří husitika, do druhé spisy s tureckými náměty, do třetí spisy pověrečného obsahu a mravoučně-náboženské a konečně čtvrtou skupinu tvoří tisky politických dokumentů.

Obsahově nejvýznamnější jsou husitika. Roku 1520 Konáč vydává knihu *Mistra Jana Husi, kazatele slavného, dědice českého, dvanácti článkuo víry křesťanské obecné, desíti božích přikázání a modlitby Páně Otče náš etc. výkladové*.¹⁾ Konáč-utrakvista se tímto tiskem znovu přihlásil k Husovi; vydal dílo, do něhož Hus vložil své názory náboženské i sociální a které je vedle Postily z Husových českých spisů nejvyzrálejší.²⁾ Nikdo před Konáčem se neodvážil vydat Husovy Výklady, které více než sto let (od r. 1412) ležely v rukopise.

Společnost, které byl tisk určen, byla ovšem jiná než před sto lety. Pro její velkou část se Husovo jméno stalo posvátným symbolem bez konkrétního obsahu. To konečně vidíme i na vydavateli samém, který svůj tisk uvedl přepisem vладыkovi Janu Leskovci z Leskovce a na Kamenici. Konáč zde vyzývá k uctívání Husovy památky, sociální obsah jeho odkazu je mu však cizí. Vybízí k jednotě a svornosti národní a poukazuje na slavné doby českého království za Přemysla Otakara II. a Karla IV. Je přesvědčen, že úpadek prestiže českých zemí v jeho době byl způsoben lakomstvím, lichvami a nesvornostmi. Konáčovo

¹⁾ MBT IV (Praha 1927). Svou fotomechanickou reprodukcí složil Tobolka ze čtyř torzovitých exemplářů (srov. příloha, str. 15). O rukopisech Výkladů psal Josef V o d e h n a l ve studii *K pramenům a složení Husova českého „Výkladu víry“*. ČCM 1916, str. 403—407. (Celá důkladná Vodehnalova práce je na str. 21—35, 151—162, 278—293, 393—407.)

²⁾ Rozbor Výkladů s hodnocením podalo kromě Vodehnala několik povolaných badatelů, zabývajících se dílem Husovým. Odkazují zejména na pětisvazkový spis Václava N o v o t n é h o a Vlastimila K y b a l a *M. Jan Hus. Život a učení* (Praha 1919—31). Soupis literatury o Husových Výkladech viz u F. M. Bartoše, *Literární činnost M. J. Husi*, str. 106 (Praha 1948).

moralizování je nepochybně projevem víry, že větší mravnost může způsobit i větší politický klid. Z tohoto hlediska je Konáčova předmluva charakteristickým příspěvkem k otázce vývoje názorů na Husovo učení; Konáč jako representant bohatnouceho utrakvistického měšťanstva nevidí revoluční smysl Husova díla, nachází v něm pouze složku umravňovací a národně pacifikační. Přesto si Konáčovy edice musíme velmi vážit: rozšířila znalost Husova velkého díla v českém kulturním prostředí; téhož roku mohli se evropští vzdělanci seznámit s Husovým spisem *De ecclesia*, který vyšel ve dvojím vydání (v Hagenau a v Mohuči).

Kromě Výkladů Konáč nedlouho před r. 1522 vydal knížku *O velebné svátosti těla a krve Pána Krista, co a kterak o ní držáno od věrných a věřino býti má, spis mistra Jana k Robertovi v Konstanci v žaláři sepsaný. Item jiný o témž. A pak list k témuž mistra Rokycany.*³⁾ První část tisku je překladem Husova spisu *De sacramento corporis et sanguinis Domini*, který Hus dopsal v Kostnici 5. března 1415 a poslal svému žalárníkovi Robertovi.⁴⁾ Překladačem tentokrát není Konáč, ale kněz Mikuláš z Pelhřimova,⁵⁾ autor věnovacího přípisu „urozenému vládyce panu Benešovi Kalenicovi z Kalenic a na Skvořeticích“. Konáčův podíl na tomto spisu je tedy jenom typografický. Problematika díla je teologická: Hus rozebírá otázku původu svátosti oltářní a příčinu jejího ustavení, určuje, co křesťan má o ní věřit a jak ji má přijímat. K tomuto překladu je připojen *Mistra Jana z Rokycan list někdy psaný proti oddělení od kněžstva bratři valdenských a že se křesťané z viery klaněti mají Kristu Pánu v svátosti velebné těla a krve boží etc.* Je to opět obhajoba jednoty církve a Kristovy přítomnosti ve svátosti oltářní, kterou Rokycana napsal asi v letech 1469—1470.⁶⁾ Obě dvě otázky považoval Konáč za aktuální, jak je zřejmé z jeho doslovu,⁷⁾ obsahujícího vybídnutí, aby čtenář zachovával učení Husovo a Rokycanovo a jednal podle něho. Nad tiskem si znovu uvědomujeme, jaká problematika je v 20. letech 16. století z díla Husova a Rokycanova předkládána publiku: nikoli problematika s dosahem sociálním, ale problematika náboženská. Z tohoto hlediska byl také tisk chápán, jak dokazuje *Odpověď na spis vnově vydaný od kněze Mikuláše, faráře u svatého Petra Na poříčí v Praze*,⁸⁾ vytištěná r. 1522.⁹⁾

*

³⁾ NUK, sign. 46 G 832. Zprávu o tisku podal Ferdinand Menčík v ČCM 1878, str. 299.

⁴⁾ Srov. F. M. Bartoš, *Literární činnost M. J. Husi*, str. 93. Praha 1948.

⁵⁾ Stručné poučení o něm nacházíme v Jirečkově *Rukověti II*, str. 29 (Praha 1876). Náš překlad však Jireček neuvádí.

⁶⁾ Srov. F. M. Bartoš, *Literární činnost M. Jana Rokycany, M. Jana Příbrama, M. Petra Payna*, str. 44. Praha 1928. Zde je uvedena i literatura.

⁷⁾ Doslov není podepsán, pod ním je pouze uvedena tiskárna (v Praze u Bílého lva), ale má všechny rysy Konáčových doslovů a vyšel jistě z jeho pera.

⁸⁾ NUK, sign. 54 K 19699.

⁹⁾ Konáčův tisk vznikl tedy před r. 1522. Rok vydání není totiž na jeho titulní straně (ani jiude) označen. Titulní strana je pozoruhodná svým dřevorytem: ten znázorňuje dvě rozmlouvající postavy, Husa a Roberta. Téhož dřevorytu použil Konáč i na titulní straně Pro-

Konáč, reagující citlivě na aktuální události, nemohl nevidět turecké nebezpečí, které považoval za hrozbu jak pro politický řád, tak pro křesťanský život. Z jeho tiskárny vyšla trojice prací vztahujících se k Turkům. Konáč se jimi začlenil do celé linie literárních projevů s tureckou tematikou.¹⁰⁾ Tato literatura se zvláště rozrostla po bitvě u Moháče. Avšak Konáč už pravděpodobně předtím vydal spis takto zaměřený,¹¹⁾ který se jmenuje: *O Turcích. Odkud a proč Turci slovú. Kterého času, od koho i kterak zákon turecký sepsán jest. Co Machometh za člověka byl. O smrti jeho. O ráji a o pecku podlé zákona jeho etc.*¹²⁾ Spis — jistě nepůvodní¹³⁾ — je naplněn dobovými výmysly o Turcích, kteří jsou kresleni jako krvaví nepřátelé křesťanů. Původ islamu je odvozován od zběhlého mnicha Sergia,¹⁴⁾ jemuž Konáč (stejně jako Lutherovi) spílá v doslovu. Pro Konáče jakožto hlasatele jednoty národa je charakteristické to, že jednotu Turků, jejímž důsledkem je prý rozšíření jejich moci, dává svým čtenářům za příklad.¹⁵⁾

Ludvíkova smrt u Moháče r. 1526 byla pak Konáčovi podnětem k vydání dvou písní: *O nešťastné bitvě a porážce Uhrů od národu tureckého učiněné. A o smrti velmi smutné a žalostivé slavné paměti krále Ludvíka Jeho Milosti. Písničky tyto pro památku takového pána udělány sú obecnými notami.*¹⁶⁾ V první písni je líčení bitvy u Moháče, v níž padl král Ludvík, spojeno s prosbou, aby Bůh dal Čechům dobrého krále, který by bránil křesťanskou víru, „kazil“ bludy a vedl svůj lid k mravnému životu. Píseň se skládá z 29 čtyřveršových slok s rýmy sdruženými. Osmislabičné verše jsou tištěny in continuo. Skladbička má abecední akrostich.

První píseň se tedy vztahuje k Ludvíkově smrti, kdežto druhá vypravuje o situaci před vlastní bitvou u Moháče. Je laděna protiuhersky: Uhři chtějí bojovat bez ostatních Ludvíkových poddaných, zatímco Češi jsou rozvášní. I zde, podobně jako v první písni, se projevuje autorův nacionalismus. Veršová technika písně, složené ze 27 slok, je stejná jako u písně první. Autor je tedy nepochybně týž. Byl jím sám vydavatel?

roectví (r. 1515 i na titulním listě překladu Stanislaidova dialogu), kde však nejsou diskutující figury označeny jmény. Lze předpokládat, že mezi vydáním obou tisků není tak dlouhá doba, jak vyplývá z hypotézy Zd. V. Tobolky, který vydání Proroectví určuje na dobu po r. 1514 (op. cit., str. 6).

¹⁰⁾ O nich srov. Jungmannova v *Historii literatury české*, IV, 293n. (str. 146n., Praha 1849) a Zíbrtova v *Bibliografii české historie III* (Praha 1906), str. 312n.

¹¹⁾ Zíbrt, op. cit., str. 313 (č. 6607) klade spis do let 1522–27.

¹²⁾ Knih. Nár. musea, sign. 32 D 18.

¹³⁾ Zíbrt (op. cit., str. 313) nadhazuje otázku, zda Konáč nečerpal z Bakalářova tisku *Život Machometa a jeho učenie*, který známe jen z Hankova Soupisu prvotisků.

¹⁴⁾ Tuto smyšlenku Konáč později uvádí v předmluvě k Pravidlu lidského života.

¹⁵⁾ Čitují: ... ješto u nich sekt, nesvornosti a rozdělení z strany zákona a náboženství (ačkoli potvorného) žádných není, aby jeden chválil a druhý haněl, tento stavěl, onenno bořil.

¹⁶⁾ Knih. Nár. musea, sign. 32 D 18. Píseň nově otiskl Zíbrt v článku *Dvě písně o bitvě u Moháče 1526* (ČM 1905, str. 370–374). Z hlediska typografického je tisk pozoruhodný tím, že v něm Konáč — jako první náš tiskař vůbec — užil not. (Srov. Tobolka, op. cit., str. 12.)

Domnívám se, že Konáč byl autorem obou písní. Jejich veršové schéma je totiž velmi blízké schématu Rozmlúvaní z r. 1511. Kromě toho jsou v písních některé rysy charakteristické pro Konáčovy názory na společenské uspořádání.¹⁷⁾ Z hlediska formálního je patrná závislost obou písní na písni kancionálové. Obsahově jsou už písně jakýmsi přechodem od písně kancionálové k písni časové. Snad odtud vývoj směřoval k písni kramářské, jak naznačují některé sloky.¹⁸⁾

*

Po roce 1514 bylo¹⁹⁾ v Konáčově oficíně vytištěno několik spisů pověřenečného či moralistního obsahu. Dva z nich Konáč vydal pravděpodobně proto, aby uspokojil dobovou víru v prorocství a dobovou pověřivost. První spis má obšírný titul *Prorocství z třetího rozdílu knížek na to slovo: Aj ty, lajku, dělej etc. k těmto našim časom Jana Lichtenbergera, muže dobrého a svatého, kterýž času krále Jiřího slavné paměti na jedné poušti nedaleko od Mohuče toto sepsal a tu mnohé věci budoucí v pravdě lidem předpovídal.*²⁰⁾ Autorem předlohy byl proslulý astrolog, pravděpodobně dokonce astrolog císaře Friedricha III., Johann Lichtenberger († kolem r. 1485). Zanechal rukopis prorocství,²¹⁾ jež byla potom několikrát vydána tiskem, zpravidla s názvem *Prognosticatio Ioannis Liechtenbergers, quam olim scripsit super magna illa Saturni ac Iovis coniunctione, quae fuit anno 1484.*²²⁾ Konáč z tohoto spisu překládá jen některé pasáže třetí části.²³⁾

¹⁷⁾ Srov. např. tyto sloky z první písně:

Nedávajž nás v posměch dále,
ale dáj dobrého krále,
ať by bránil víry svaté,
bludy kazil jedovaté,
faleš, každú neupřímnost,
nevěru a licoměrnost,
jsa pilen spravedivostí,
královny všech jiných ctností.

¹⁸⁾ Srov. např.:

Král nevěda, co činiti,
musil Uhróm k vuoli býti,
vida, že jinak nelze býti,
i musil se k tomu míti.
I zvolal jest na své smutně,
podajte mi helmu chutně,
Bože, rač můj býti strážce,
takt Ůhři chtí mieti krátce.

¹⁹⁾ Podle určení Tobolkova, op. cit., str. 6.

²⁰⁾ NUK, sign. 54 G 3066.

²¹⁾ Konáčově formulaci v nadpise, že prorocství byla sepsána „na jedné poušti nedaleko od Mohuče“, je třeba rozumět tak, že Lichtenberger žil ke konci života jako poustevník a právě z této doby jsou jeho prorocství.

²²⁾ NUK, sign. 14 J 207.

²³⁾ V originále je označena nadpisem *Sequitur tertia pars huius opusculi*; pod nadpisem je podtitul: *Tu, laice, labora, ut sustentens eosdem, arator in campo, et laborator in vinea.* Proto Konáčův text začíná slovy: *Z třetí strany Praktyky Jana Lichtenbergera na to: A ty, lajku, dělej, aby živil onyno, etc.* — Český překlad je věrný v tom smyslu, že Konáč nepřidává nic svého. Jinak dosti často zkracuje dlouhé věty nebo zestručňuje větší pasáže.

Rozjítřené poměry politické a subjektivní absolutizování mravního a společenského úpadku vedly vydavatele zřejmě k tomu, že z originálu vybral k překladu hlavně ta místa, která nevěstila nic šťastného a pokojného, nýbrž vraždy, soudy, hádky, utrpení, nesvornost a nenávisť, přílišné sucho i veliké deště, neúrodu, drahotu, hlad i nemoci, vojenské útrapy a „převrácené mravy“. Jen některé věštbý se přímo týkají našich zemí, ani ony se však neodchylují od pesimistického tónu. Překlad je tedy dobově podmíněn. Z Konáčova výběru věštb zaslouží větší pozornosti jen některá místa, v nichž převažuje sociální zřetel.²⁴⁾

Druhé dílo, vydané po r. 1514, je *Snář, sedm planet, kterou hodinu která panuje, východ slunce a poledne v kolik hodin, kdy platný neb neplatný sen*.²⁵⁾ Je to drobný tisk o čtyřech stranách osmerkového formátu bez úvodu a doslovu, takže jen jeho tiskářské typy nás vedou do Konáčovy officíny. Dnes nelze stanovit, jaký měl Konáč na tomto tisku spisovatelský podíl, můžeme jen předpokládat, že spisek nebyl původní. Obsahuje např. dobové smyšlenky a pověry o sedmi „planetách“ (je to Slunce, Měsíc, Mars, Merkur, Jupiter, Venuše a Saturn) a o jejich vlivu na lidský život.

Do doby po r. 1514 se hlásí i dvě duchovní písně,²⁶⁾ jež snad vyšly z Konáčovy tiskárny. U první s názvem *Pieseň tato pro ukročení hněvu Božieho a pomsty naměřené* je Konáčova účast velmi pravděpodobná, protože píseň obsahuje akrostich se jménem Konáčovým, což by snad mohlo poukazovat i na jeho autorství. Spisovatelem druhé písně *Ktož by byl v pokušení a zamúčení pro víru svatú, pro zákon b., pravdu a spravdliivosť, tuto písničku pro potěšení zpívaj*, byl Kliment Bosák. Na konáčovskou provenienci obou písní by snad mohlo ukazovat i to, že písně jsou uloženy v herrnhutském kodexu, obsahujícím i Konáčův tisk Husových Výkladů z r. 1520.²⁷⁾

24) Např.: ... zlá mince nastane všudy a lid odevšud utiskován bude, protož lid povstane proti pánóm.

25) Strahovská knihovna, sign. DR IV 37/m.

26) Podle Tobolkova časového zařazení v citované příloze, str. 6; v Knihopise (č. 4277) se vznik první písně hypoteticky posunuje do doby kolem r. 1520.

27) Uvedený herrnhutský kodex jsem nedostal vypůjčit. Přišly mně proto velmi vhod informace doc. Skarky, který kodex prstudoval v r. 1933. Uvádím Skarkův záznam, který mně ochotně zapůjčil a za nějž mu srdečně děkuji:

Jde o herrnhutský kodex A B I. R 3 No 10, který obsahuje tyto spisy:

1. M. Jana Husi kazatele slavného dědice českého dvanácti článkua víry křesťanské... Desíti božích přikázání... výkladové... (Tisk Mik. Konáče z r. 1520. Nyní Knihopis č. 3266.)

2. Dvoulistí, na jehož vnitřních stranách (tedy 1b a 2a) jsou vytištěny 2 písně, každá vždy na jednom listě a každá ozdobená dřevorytem:

a) Pijesseň tato pro vkročeníj hněvu Božieho a pomsty nameřenee. (Dřevoryt: Smrt na rohatém zvířeti s nataženým lukem, páska s nápisem SMRT.)

Zač.: Mnohé již nepravosti na světě provodíte, podle vůle libosti vše zlé působíte. Na smrt zapomináte zemřítí majíce a zlostmi oplýváte na mne netbajíce.

Na konci: Jako Saluc amica neb Gaudeamus pariter aneb Patris sapiencia zpívaj.

Akrostich: MIKULASS KONaČ ZhoDISSkoVA D/obrotivě/ S/tínem/.

Kolem r. 1515 vznikl Konáčův tisk bez titulní stránky, uvedený sapfickou slokou:

*Jak lichva škodí bližnímu i vlasti,
co zlého plodí a kteraké strasti,
tuto, Čechu, máš, přečta sobě poznáš,
ač toho žádáš.²⁸⁾*

Moralistní horlení je v tomto díle zaměřeno proti lichvě a opřeno o bibli a autority církevní (Augustinus, Firmianus aj.) i humanistické (např. Petrarka). Odsudek lichvy* je sice motivován nábožensky, ale má dosah společenský: hodnocení lidí podle majetku je považováno za nemravné,²⁹⁾ stejně jako ožebračování a utiskování nemajetných. Konáčův vydavatelský čin zaslouží pozornosti — je dokladem toho, že Konáč už na začátku hospodářského růstu měšťanstva rozpoznal znemravňující moc peněz a odsoudil bezpracné zisky jako krádež. Je ovšem otázka, zda Konáče lze považovat i za autora spisku. Autorem v pravém slova smyslu Konáč asi nebyl, protože některá místa ukazují na latinskou předlohu,³⁰⁾ lze však předpokládat, že Konáč materiál své předlohy aktualizoval na české poměry a určitým způsobem jej i doplnil. V díle se např. tvrdí, že lichva se rozmohla zvláště v Čechách, zdůrazňuje se, že je zakázána basilejskými kompaktáty, že lichevníky jsou dokonce kněží³¹⁾ — a že se Čechové mají lichvy odříci a žít se prací svých rukou. Ke Konáčovi jako autorovi se zřetelně hlásí aspoň některá místa, zejména ta, kde lichva je pranýřována z pozic vlasteneckých; tam jako by promlouval Konáč tradicionalista.³²⁾

b) Ktožby byl v pokušení a zamúcení pro víru svatú, pro zákon b., pravdu a spravedlivost, tuto písničku pro potěšení zpívaj; jako Zvěstujem vám rad[ost].
(Dřevoryt: Kristus mezi žoldněři.)

Zač.: Ktož se líbí Bohu živ sa v šlechetnosti, tenť má úzkost mnohú i zámutku dosti, jest všem v nenávisti, jakož nám ve Čtení sám pán Kristus jistí. (Autorem této písně je Kliment Bosák.)

3. Rukopisné poznámky:

Testimonia Doctorum Ecclesiae olim a Zacharia Brunsvicensi pro assertione Testamenti Domini nostri Iesu Christi collecta. (Sestilistí.)

K prvnímu verši první písně doc. Šarkka ještě poznamenává, že místo „na světě“ je tam snad „v světě“. Z hlediska metrického by to bylo pravděpodobné.

²⁸⁾ Strahovská knihovna, sign. DR IV 18.

²⁹⁾ Srov. citát: Tohoto pak času našeho ktož největší lichevník a šantročník jest, ten v největší vážnosti a poctivosti jmien jest, ten také múdřej, ten spravedlivý, slovutný a vzáctný, kterýž peněžitý jest, peniez již jistě všudy a ve všem špic drží.

³⁰⁾ Např.: Neb v práci ctnost, od kteréž muž jméno přijal, svůj byt má. (virtus — vir)

³¹⁾ K názoru sv. Augustína, podle něhož má být lichevník zbaven kněžství, se podotýká: Ó, milý Augustýne, ktož by pak v Čechách knězem zůstal!

³²⁾ Srov. např.: Protož cožkoli máš, všecko darmo a z milosti máš, a více-li máš, více si jistě bližnímu dlužen a nájvce vlasti své, v kteréž sú přátelé a příbuzní tvoji živnost svú provozovali a tobě nashromáždili, v kteréž kosti jich odpočívají, v kteréž ty s manželkou a dietkami svými, nad kteréž, aby co jednomu každému mohlo býti milejšího, v světě se nic nenalzá, utěšené a pokojné dni vedeš a v kteréž s pradědy tvými kosti tvé složití miníš.

K uvedeným spisům mravoučného ladění lze přiřadit i dílo z r. 1521 s dlouhým obsahovým titulem: *Počínají se knížky, kteréž slovú Srdečné knížky o čtyřech posledních budících věcech, totiž o smrti, soudu, peklu a o radosti nebeské velmi příkladné. Též kniežky, kteréž slovú Zrcádlko sedmi dnuo hříšné duše, každému člověku potřebné a užitečné.*³³⁾ Jde o jakousi mravoučnou rukověť, v níž se už zřetelně projevuje „barokní“ vkus. Na obsáhlé knize je zajímavá Konáčova předmluva, a to proto, že Konáč v ní spojuje ostrý sociální útok s náboženským uklidňováním sociálních nepravdlností.³⁴⁾ Tato předmluva byla přežata do veleslavínského tisku *Cesta života, to jest Tři spisové aneb traktátové: I. Knížka srdeční. II. Zrcadlo téhodni. III. Pravidlo šlechtného a křesťanského života.*³⁵⁾ Knihu vydala r. 1600 (a 1602) Anna z Aventýnu, která v předmluvě k panu Janu Labounskému z Labouně uvádí, že její manžel před smrtí upravil k tisku knížku, vytištěnou před 79 lety, a přidal k jejím dvěma částem třetí — Pravidlo. Tento veleslavínský tisk je dalším dokladem toho, že Veleslavín navazoval na ediční činy Konáčovy.

Přechod mezi spisy s mravoučně náboženským obsahem a tisky, v nichž Konáč neprojevoval své stanovisko, tvoří kancionál Václava Mířinského *Písňe staré, gruntovní a velmi utěšené.*³⁶⁾ Zde ovšem můžeme také předpokládat nějakou Konáčovu účast, zejména pokud jde o uspořádání písni a drobné úpravy, avšak prokazatelné zůstane pouze to, že k tomuto významnému utrakvistickému kancionálu z r. 1522 připojil Konáč jen závěrečný odstaveček, v němž zdůvodňuje vydání kancionálu motivem náboženským, vlasteneckým a mravním.³⁷⁾

Těs tehdy vlasti české, pravím, zemi — zemi slavné, vzáctné a slovútné, nájvice dlužen. Vidieš, že jest v nesvobodě, ješto nad nesvobodu nic těžšio přihoditi se nemuože, pomáhajž jí k svobodě a pro ni, ó pravý Čechu, netoliko statku, ale i hrdla nelitúj svého. Nebž nic není chvalitebnějšio jako pro vlast svú život svúj vynaložití. Jakož sú to mnozí činili a tím sobě věčnú pamět od potomkuo a chválu zpuosobili...

³³⁾ NUK; sign. 54 F 25.

³⁴⁾ Srov.: Vy, kdož se Boha bojíte a jeho spravedlnost milujete a snesitedlností aneb trpělivostí se tyranům a světským protivnostem udatně bráníte a odpíráte, tyto Srdečné knížky před oči vezmouce, v myslích svých a srdcích je složte a schovejte. V nich jistě veliký, ano i dostatečný posilek a retuňk proti světu a knížatům jeho, též proti smrti, soudu poslednímu a pekelním mukám lastr a lékařství dokonalé k ujutí jich a k dožití radostí nebeských najdete. — Pak Konáč odsuzuje lakomství a stěžuje si, že zpravidla bývá vychvalován a ctěn člověk, který má peníze, „byl tyran, morděř, loupežník, lichevník, ožralec, kostkář, cizoložník a lotr byl“. (Citují podle veleslavínské „Předmluvy staré ku pobožnému čtenáři, vypravující, jakých užitků z čítání a přemýšlování v těchto knížkách nabude“, a to proto, že v konáčovském tisku z NUK předmluva chybí.)

³⁵⁾ Knih. Nár. mus., s. 37 D 7. Typograficky i obsahově jsou tisky z r. 1600 a 1602 shodné.

³⁶⁾ Knih. Nár. musea, sign. 25 D 4; Křižovnická knihovna, sign. XVIII G 11.

³⁷⁾ O kancionálu Mířinského v souvislosti s celou naší hymnologií srov. programovou studii Antonína Šk a r k y *Hymnorum thesaurus Bohemicus, jeho plán a realisace*, str. 13, 15, 18. Separátní otisk z časopisu Cyrill, roč. 1948, čís. 7—10. Nejnověji viz studii Jana K o u b y *Kancionály Václava Mířinského. Příspěvek k dějinám české duchovní písňe doby poděbradské a jagellonské*. Miscellanea musicologica VIII, str. 5—148. Praha 1959.

Kromě těchto českých spisů vydal Konáč r. 1516 i jeden latinský,³⁸⁾ a to kněze Mathia Choramby *Sermones XII in Apologiam Waldensium facti catholicorumque virorum sententiis verissime fulciti, domino doctori Petro civi Luthomericensium dignissimo ob antiquam dilectionis necessitudinem iure dicati.*³⁹⁾ Okruh čtenářů tohoto díla⁴⁰⁾, polemizujícího s bratrskou Apologií sacre scripture z r. 1511, byl patrně jiný než u Konáčových spisů českých. Kniha mohla však být zdrojem, z něhož Konáč v překladu čerpal některé citace pro své práce původní.⁴¹⁾

*

Konáčovi byly pravděpodobně s důvěrou svěřovány tisky politických dokumentů; zdá se, že Konáč měl v určitém období postavení jakéhosi „zemského tiskaře“. Je samozřejmé, že na těchto tiscích se nemohlo projevit Konáčovo stanovisko, my však víme, že v bojích mezi různými vrstvami o politickou a hospodářskou moc i v zápasech náboženských, o nichž tyto dokumenty podávají svědectví, stál Konáč na stanovisku utrakvistického majetného měšťanstva.

První takový politický dokument je z r. 1514; je to tzv. *Jednání o zrušení smlouvy svatojakubské.*⁴²⁾ O rok později (1515) Konáč vydal *Sepsání sedmi artikulův,*⁴³⁾ jež zaznamenává stav určité etapy boje měst se šlechtou. Z r. 1517 je tisk *Smlůvy všech tří stavů Svatováclavského sněmu,*⁴⁴⁾ která dokumentuje ústup měst z některých hospodářských a politických pozic; Konáč jej uvedl nakladatelskou reklamou, zveršovanou do sapfické sloky. Rokem 1522 je datován *Sněm obecní králem Jeho Milostí položený v pátek o Svatosti léta božieho 1522.*⁴⁵⁾ Do roku 1525 patří další dva politické dokumenty vydané Konáčem: *Sněm obecní dskami zemskými zapsaný, kterýž držán jest při času svatého Pavla na vieru obrácení na Hradě pražském, pro obecné dobré vytištěný*⁴⁶⁾ a *Jakož spis jest tištěný udělán, kterýž se takto a těmito slovy začíná: Léta Páně 1525 v středu před svatým Martinem . . .*⁴⁷⁾ Tyto tisky poskytují důležitý

³⁸⁾ Nebylo to zřejmě nijak výjimečné, Konáč jistě tiskl i latinsky. Tobolká (op. cit., str. 6–7) s odvoláním na Ungara uvádí tento název latinského spisu, jež Konáč vydal někdy po r. 1521: *Erronei ac heretici dogmatis circiter annum dominice incarnationis millesimum, quadringentesimum vicesimum in Bohemia exorti postea vero et reprobati, condemnatione, notabiliores ac perniciores hic ponuntur articuli. Pragae ad album leonem in foro fructuum reperies.*

³⁹⁾ NUK, sign. 52 G 51.

⁴⁰⁾ O jeho autorovi Matěji Korambovi, později administrátorovi konsistoře podoboji, píše na několika místech V. dílu svých *Dějin* Fr. Palacký. Na jeho 12 kázání odpověděl v r. 1517 br. Lukáš Pražský.

⁴¹⁾ Srov. např. podobné vybízení ke ctnostem jako v Konáčových úvodcích či doslovecích: *pietas, religio, gracia, vindicacio, observancia, veritas, quae omnia, ut scribit Cicero, homineciam gentilis ad iusticiam sunt pertinencia.*

⁴²⁾ Knih. Nár. musea, sign. 31 B 5.

⁴³⁾ Knih. Nár. musea, sign. 32 D 10.

⁴⁴⁾ Výbor II, sl. 1217–1244.

⁴⁵⁾ NUK, sign. 65 E 8152; o Svatosti — 2. května 1522.

⁴⁶⁾ NUK, sign. 65 E 2375; sněm se konal 25. ledna 1525.

⁴⁷⁾ NUK, sign. 65 E 2376; sněm se konal 7. listopadu 1525.

materiál pro historiky a byly také naší historiografii využívány. Velká pozornost byla věnována zvláště Konáčovu tisku z následujícího roku (1526), nazvanému: *Artikulové, o kterých se sněm obecný, na Hradě pražském dne 8. října 1526 držený, před zvolením krále Ferdinanda I. usnesl.*⁴⁸⁾ Tímto významným dokladem o rozhodnutí povolát na český trůn Ferdinanda Habsburského se pravděpodobně ukončuje celá řada Konáčových tisků různých oficiálních dokumentů.

⁴⁸⁾ Archiv ministerstva vnitra, ČDK IV H 3. Část dokumentu byla otištěna ve Sněmech českých I (Praha 1877), str. 38n.